

PALLAY KATALIN ÉS MUNKATÁRSAI: FELSŐOKTATÓK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN. OKTATÁSKUTATÓK KÖNYVTÁRA 19.

CHERD, DEBRECEN, 2024. 119 OLDAL (ISBN: 9786156012241)

– RECENZÍÓ –

FORRAY R. Katalin

Kézenfekvőnek tűnik, hogy képet kapjunk arról, milyen társadalmi csoportok küldenek tanárokat, oktatókat a felsőoktatásba. Bár a felsőoktatásról gyakran kapunk adatokat, a tanárok valahogy kimaradnak ezekből a felmérésekből. Éppen ezért szokatlan vállalkozás ez a kötet, amely éppen a felsőoktatásban dolgozó tanárokat vizsgálja meg. Szokatlan, de meggyőző az a kutatói döntés is, hogy nem a mai Magyarország politikai térségében végzik a vizsgálatot, hanem a Kárpát-medencében, azaz abban a szélesebb térségben, amelybe Magyarország is beletartozik.

Annak mintájára, ahogyan az Európai Unióban egyre több olyan vállalkozás akad, amely egy földrajzi-politikai térség felsőoktatását tanárai szempontjából vizsgálja meg, a szerzők a Kárpát-medence egészének felsőoktatását veszi szemügyre a bennük dolgozó tanárok szempontjából. A kutatás első részében fókuszcsoportos interjúkat gyűjtöttek a magyarországi, erdélyi, partiumi, kárpátaljai, felvidéki és vajdasági oktatókkal, majd az elkészült interjúk nyomán kérdőívet készítettek, amelyet a térség felsőoktatásban dolgozó oktatóinak küldtek ki, a megfelelő államnyelvre fordítva. Összesen közel 800 fő adatait elemezték. A vizsgált oktatókat fő, kiemelt tevékenységük alapján négy csoportra osztották: klasszikus oktatók, szervező oktatók, kutató oktatók, vezető oktatók. A táblázatokba foglalt összehasonlítások után részletes, indoklásokkal ellátott kommentárokból értelmezik az eredményeket. Az adatokat elemzik, majd a kötet utolsó tanulmányában összefoglalóan értékelik a találatokat.

Érdeemes röviden áttekinteni a főbb eredményeket, mivel hasonló kutatásokkal eddig nem találkoztunk. A férfiak és nők aránya, kérdésenkénti megoszlása is figyelemre méltó. A válaszadók többsége nő, aminek a legfőbb magyarázata a vizsgált felsőoktatási intézmények profilja: legtöbbször bölcsészeti és társadalomtudományi képzést folytat. A munkaterhelésben egyforma súlyt viselnek a nők és a férfiak, fáradtságról, kimerültségről mégis inkább a nők szólnak. A túlterheltség érzete hozzájárul ahhoz, hogy az oktatók valamennyi csoportja kevésbé vesz részt sportolásban, fizikai és mentális jóllétük alacsony szintje eredménye és akadálya is az ilyen tevékenységnek. A digitális technológia elsajátítása és alkalmazása nemcsak sikert hordoz, hanem munkaterhet is jelent, az egészséges állapothoz szükség lenne az oktatók "folyamatos továbbképzése, segítése, hogy ki tudnák alakítani online és offline létük egészséges egyensúlyát (106. o.).

Az intézményi kultúrához való viszony tekintetében a határon túli magyar intézmények esetében mutatkozott kiemelkedően fontosnak a kultúra. Ami pedig a kulturális fogyasztási szokásokat illeti, ebben a tekintetben nem látszanak országok közötti különbségek: a tanárok körében népszerű a fesztivállátogatás, könnyűzenei koncertek, filmek, mozi stb. Ugyanez mondható el a könyvolvasással kapcsolatban is. Úgy látszik, a munkahely rangsora nem befolyásolja ezeket a kulturális szokásokat.

A szerzők alaposan elemzik az egyes, általuk felállított oktatói csoportok társadalmi összetételének és kulturális szokásainak jellemzőit is.

A szervező oktatók körében a legmagasabb a tudományos minősítéssel még nem rendelkezők száma, ezek a zömmel fiatal emberek a legnyitottabbak a kulturális fogyasztás iránt. Nem érznek elegendő stabilitást a munkahelyükön, ami azzal is összefügg, hogy ők a legkevésbé eredményesek a tudományos munkában.

A klasszikus oktatók munkájában az oktatás játssza a fő szerepet, de fontos számukra a tudományos munka is. Inkább elégedettek helyzetükkel, leginkább elégedettek kollégáitól kapott támogatással. Bár munkájuk megnehezíti a családi életben való helytállást, általában lelkes, vidám, nyugodt lelkiállapot jellemzi őket. Együttműködés jellemzi őket az oktatási, kutatási munkák során is.

A kutatóknak elnevezett tanári csoportról olvassuk az egyik legrészletesebb jellemzést. Ők szinte minden szempontból kritikusak: az intézménnyel, a munkatársakkal, a lehetőségeikkel. Gyakran érzik magukat kimerültnek, túlzottan leterheltnek, családi életükben is akadályozottnak tekintik magukat. Legfontosabb számukra a friss, naprakész adatok gyűjtése kutatási területükön, a hallgatókat kevésbé érzik fontosnak, kevésbé is ismerik őket.

A vezető oktatók körében - egyedül a fenti csoportok között - a férfiak vannak többségben. Bár többnyire vannak gyermekeik, a családi életet kevésbé érzik megterhelőnek, mint kolleganőik. Eredményesek a publikálásban, a hazai és nemzetközi kapcsolatokban. Munkahelyükön megfelelő pozícióban érzik magukat, nem elégedetlenek a fizetésükkel sem. Megfelelő a hallgatókkal való kapcsolatuk, tudnak arról, és számításba veszik, közülük kik igényelnek nagyobb segítséget.

Az oktatók fenti négy csoportja ötletes és elfogadható, jellemzésük a kötet korábbi táblázataira alapozódik. Javaslatok egy része mindegyik csoport elismerésére vonatkozik. Legfontosabb az utolsó javaslat: "sürgős párbeszéd kezdeményezése" az egyes oktatói csoportok között.

Pallay Katalin és munkatársai könyve fontos lépés a felsőoktatási kutatásokban. Az átfogó és részletes elemzésnek köszönhetően értékes információkat nyújt a Kárpát-medencében dolgozó oktatókról. A könyv eredményei nemcsak a felsőoktatási intézmények számára nyújthatnak hasznos információkat, hanem a szakpolitikai döntéshozók számára is. Ajánlom ezt a könyvet minden olyan olvasónak, aki érdeklődik a felsőoktatás, a pedagógia és a társadalomtudományok iránt.

Szerző

Forray R. Katalin, Magyar Tudományos Akadémia, e-mail: forrayrk@gmail.com